

VALORI DE PATRIMONIU ȘI ARHITECTURĂ CONTEMPORANĂ, ÎNCOTRO? O reflecție privind evoluția patrimoniului în România

Masă rotundă, discuții și dezbateri pe marginea comunicărilor sesiunii științifice

Moderator: conf. dr. arh. Georgică MITRACHE

Secretar: asist. drd. arh. Dragoș DORDEA

Rector UAUIM: prof. dr. arh. Ștefan SCAFA-UDRIȘTE

Foto: Maria Boștenaru

Invitați:

Adrian CRĂCIUNESCU, drd. arh., membru ICOMOS România

Viorel HURDUC, arh., membru OAR

Dan MARIN, drd. arh., membru Comisia Tehnică de Urbanism și Amenajarea Teritoriului, P.M.B.

Sergiu NISTOR, conf. dr. arh., președinte C.N.R. ICOMOS România

Virgil NIȚULESCU, prof. dr., președintele Comitetului Național Român al Consiliului Internațional al muzeelor (ICROM), directorul Muzeului Țăranului Român

Ioan OPRIȘ, prof. dr., cercetător științific grad I, Muzeul Național de Istorie, Universitatea "Valahia" Târgoviște

Virgiliu POLIZU, prof. dr. arh., președinte Comisia Națională a Monumentelor Istorice

Cornel TALOȘ, arh., membru OAR

Premise

Georgică Mitrache: Ne regăsim la finalul sesiunii de comunicări științifice pentru a discuta și a încerca să dezbaterem o temă îndeosebi de importantă pentru situația arhitecturii în România.

După cum ați văzut, am avut parte de o sumă de prelegeri și proiecte interesante: parte din ele tratând despre teoria sau practica de arhitectură contemporană în România, altele având ca subiect restaurarea monumentelor, inserția în situri cu valoare de patrimoniu și strategii de realizare a acestora. Poate că ar fi benefic ca dezbaterile și discuțiile pe marginea acestei sesiuni să aducă în prim plan zona de articulare dintre patrimoniu și arhitectura contemporană.

Și pentru că obiectele de patrimoniu, siturile protejate sau zonele cu un caracter puternic ce fac obiectul prezervării, sunt de multe ori context, cadru sau poate chiar obiect de intervenție pentru arhitectura zilelor noastre, consider că merită să punem accent pe situația lor.

Situație pe care o găsesc adesea paradoxală; mai ales în cazul proiectelor care au dificila sarcină de a pune în echilibru un obiect de patrimoniu și o intervenție nouă, lucrurile evoluează uneori în detrimentul obiectului de patrimoniu: el este neglijat, tratat inadecvat. Alteori, prezența și încărcătura lui culturală, grefate pe restricțiile care dirijează intervenția sunt percepute ca stânjenitoare. În mod normal, relația ar trebui să fie una de potențare reciprocă, dezvoltată în chip firesc.

V-aș propune deci ca temă de reflecție evoluția patrimoniului în România, mai ales în instanța ei cea mai recentă: prezentul. Consider că mai multe probleme decât oricând se pun acum atât gestiunii și protecției fondului patrimonial, cât și practicii de arhitectură, care adesea se află într-un raport conflictual greșit înțeles cu situri cu personalitate istorică, stilistică și culturală foarte bine definită.

Îmi este imposibil să nu constat o ruptură între patrimoniu și arhitectura contemporană practică la noi, un dezacord nociv pentru ambele. Sigur, dilema este mult prea complexă pentru a fi elucidată în câteva ore, dar am putea, căutând sursele acestei fracturi, să analizăm situația actuală din mai multe perspective — cea profesională, de arhitectură și urbanism, cea legislativă și instituțională.

Considerând că, în momentul de față, fondul patrimonial este supus unor mari presiuni, rezultante ale condițiilor socio-economice actuale, mă întreb dacă modalitățile de protecție a lui, inclusiv suportul instituțional și legal pe care acestea se sprijină, nu ar putea fi regândite, reconfigurate astfel încât să reușească să-i asigure nu numai o minimă protecție, dar și reintegrarea în viața orașului.

Monumentele sunt strâns legate, atât formal cât și prin uz, de epoca în care au fost construite. Pentru noi, o epocă revolută. Pericolul care le pândește este fie căderea în uitare, fie muzeificarea, prin pierderea investiției lor continue de către oameni cu simboluri proprii timpului lor.

Aici intervine arhitectura contemporană - o arhitectură care trebuie să își păstreze esența de modernitate fără a recurge la pastişe modeste. Ea trebuie nu numai să coexiste cu patrimoniul istoric într-o manieră care să nu-i aducă acestuia prejudicii, ci să și rămână ea însăși. În asta constă marea ei provocare: menținerea identității și revitalizarea patrimoniului, prin țeserea unei noi legături cu orașul actual, cu oamenii de azi, cu modul lor de viață.

Sper ca tema și întrebările ridicate să vă fi provocat. Așadar, îl invit pe dl. prof. Virgiliu Polizu să deschidă discuția.

Foto: Maria Boștenaru

Valori de patrimoniu și arhitectură contemporană, încotro?

Virgiliu Polizu: Recent, à propos de criza în arhitectură, diverși autori au ținut să sublinieze prestația culturală în acest domeniu patrimonial a ceea ce înseamnă intervenția arhitecturală. Pentru învățământul nostru de arhitectură, anormal comparat și în condiții de inferioritate cu cel de la universitatea de arte, care produce din start restauratori, având o secție specială de restaurare pentru componente artistice, imaginea este dezavantajoasă. Noi scoatem arhitecți în general, urbaniști în general, după părerea mea cu o pregătire bogată în ce înseamnă istoria și cultura de specialitate, iar a generaliza neștiința unuia și a o pune în spatele breslei nu mi se pare foarte elegant. Probabil că la nivel de conducere de universitate — sau al departamentului nostru — inițiativa unei astfel de sesiuni științifice, pe care nu cred că mi-aș dori-o deloc formală, ar fi un fel de răspuns la acel material scris și difuzat, apărut ca o concluzie comună arhitecților, istoricilor, arheologilor, criticilor de artă etc. V-aș ruga să mă credeți că, participând la numeroase ședințe de avizare, unde arhitecții își pre-zintă proiectele, constat că majoritatea proiectelor sunt de calitate.

Din păcate, în acest domeniu nu avem nici fondurile, nici înțelegerea multora dintre beneficiarii acestor proiecte — mai ales Biserica — asupra unui real proiect de restaurare, cu tot ce presupune nu numai proiectul în sine (doar o parte din activitatea necesară monumentului respectiv), ci pentru tot ce înseamnă investigare, cercetare, studii prealabile începerii proiectului propriu-zis.

O legislație incompletă și neadaptată domeniului există, unii o și laudă, dar din punctul de vedere al practican-tului, ea are nevoie de îmbunătățiri — asta o spun implicit colegilor noștri mai tineri pentru că lor, probabil, o să le revină misiunea de a modifica într-un fel legea achiziției publice. Nu cred că pentru a scoate la licitație lucrările necesare unui monument trebuie să pui condiție principală valoarea cea mai mică. E contra naturii. Sau acea lege 50 (implicit legea 420) prin care niște etape de proiectare pot fi eludate (de exemplu, etapa pre-liminară proiectării). În mod real, nu poți să cercetezi un monument fără să ai șantier deschis. Conform legilor actuale noi nu putem intra pe un șantier care ar trebui deschis la faza de cercetare, fără autorizație de con-struire. Ca să ceri autorizație de construire îți trebuie un proiect, un proiect de execuție — un proiect de exe-cuție pe un monument nu poate fi decât o minciună. La fel cum un studiu de fezabilitate pe care îl crezi nu poate să fie decât o „chestie scoasă din burtă”, care s-ar putea baza în cel mai bun caz pe experiența unuia sau altuia, dar în nici un caz pe realitățile monumentului. Îmi aduc aminte că în tinerețea mea, într-o discuție cu Ștefan Balș, el spunea: „cercetarea unui monument durează pe tot parcursul intervenției”, idee pe care a întărit-o și susținut-o, de altfel, și în diferite comunicări și articole. Deci, de la cercetare până la final, apar mereu lucruri neprevăzute. Sistemul actual de finanțare presupune înghețarea devizului general la final de S.F., pe fonduri interne sau externe. Orice fel de nevoie de intervenție nouă, de schimbare, de mărire a finanțării (ceea ce pentru autoștrăzi este foarte simplu, de exemplu), la monumente înseamnă a lua totul de la capăt: un nou S.F., cu șantier deschis, o casă care poate să stea fără acoperiș, care să nu fi terminat de turnat fundațiile, cu șantiere întrerupte cu anii...Aș putea să vă dau multe exemple. Toate acestea se datorează nu unei rele voințe sau unei proaste interpretări la nivel de factor de decizie, ci lipsei unei legislații care să permită o finanțare corespunzătoare. E o problemă suplimentară de care trebuie să ținem seama. Legat de apariția la Cuhlea a bis-ericii monstruoase lângă monumentul propriu-zis...Ne întrebam de ce banii nu s-au dat pentru conservarea, pentru restaurarea aceluși monument, și s-au dus aiurea. Și nu este singurul exemplu. Mai sunt nenumărate. Dacă ne gândim la Horezu, un exemplu care mie nu-mi este foarte drag, mănăstirea, care are fonduri, se ocupă să construiască clădiri noi, ilegale chiar unele din ele, și așteaptă de la nu știu cine să finanțeze lucrările de restaurare a monumentului propriu-zis. Și Horezu — biserica, incinta, cele patru schituri din apropiere — e un monument de mare valoare. La intrarea în ansamblul Horezu există o bisericuță „a satului” care de fapt este vechea biserică a robilor și care are niște ciudățenii extraordinare, pentru că robii nu aveau toate drepturile pe care le avea restul localnicilor. Dar nu acesta e subiectul care ne interesează, ci faptul că, din păcate, nimeni nu a băgat-o în seamă. Uite cum proprietarul, în loc să investească în valoarea propriu-zisă, așteaptă să-i dea altcineva bani pentru așa ceva. E tot o scăpare a legii de care vorbeam. O să mai intervin. Poate că v-am provo-cat cu această discuție. Discuția de azi nu rezolvă problema, dar are rolul de a informa. Și de aici tot felul de interpretări tendențioase la diferite nivele.

Georgică Mitrache: Ieri, discutând cu domnul Polizu, ne-am propus ca această discuție să fie complet liberă, aproape neprotocolară. Am dat chiar și un exemplu de masă rotundă în care discuțiile au fost absolut libere, fără să se aștepte luarea de cuvânt. Vă rog, dle. prof. Opriș.

Ioan Opriș: Este provocator felul în care dl. Polizu pune subiectul în discuție. Eu aș pleca de la ceea ce e în sub-text. Este o criză în foarte multe domenii, de ce nu și în acesta pe care îl servește școala? Este o criză față de o societate aflată într-o perioadă de mari schimbări, care nu ar trebui decât să ne pună în alertă și nu într-o postură de neîncredere.

În primul rând aş vrea să apreciez ce face şcoala, pentru că şcoala, prin genul acesta de dezbatere — din care eu n-am putut să audiez decât patru din comunicări din cauza celorlalte obligaţii didactice — aduce în discuţie, pentru cei din şcoala în primul rând, acest subiect al unui echilibru care ar trebui atins în ambele domenii: al progresului reprezentat de noua construcţie şi al conservării a ceea ce numim avuţie culturală, zestre arhitecturală şi nu numai, cea cu caracter istoric, în general. În ţări ca Germania sau Franţa, 5-7% din PIB este destinat conservării fondului istoric, la noi nu vreau să spun cât este bugetul Ministerului Culturii. Plecăm de la nişte realităţi directe şi din această cauză nu-mi place să mă raportez la ceea ce înseamnă de fiecare dată vârful. Întrebarea esenţială este ce face arhitectul de astăzi din perspectiva a ceea ce mâine va deveni opera sa — un patrimoniu declarat sau nedeclarat ca atare, a ceea ce mâine va fi arătat cu degetul ca reprezentativ, ca ilustrând o epocă, un element de progres sau dimpotrivă, pastişă, copie, lipsă de inventivitate, lipsă de acord cu peisajul, lipsa de respect a tradiţiei unui anume loc. Avem atât de multe exemple în momentul de faţă, suntem în derizoriu de-a dreptul cu impactul acesta, nici nu trebuie exemplificat. L-aş evoca doar pe cel de la Bran, unde un spaţiu extraordinar a fost distrus prin arhitectură nouă, distrus din punctul de vedere al peisajului istoric, tradiţional, etnografic, artistic, natural. Branul este lichidat ca aşezare, cu tot ce este în jurul lui. A fost şi o comunicare în Maramureş în sensul acesta. Ceea ce s-a dat ca exemplu poate fi înzecit. Multe bi-serici cu un program foarte ambiţios — argumentat de numărul mare de enoriaşi, dar aşezat la câteva zeci de metri de biserica monument istoric de secol XVIII — arată cu câtă lipsă de respect este tratată punerea în acord a celor două componente. Dacă privim marile mişcări în arhitectură, ele au creat şcoli prin exponenţii lor. Aş introduce în discuţie şi al doilea element care e foarte important: relaţia pe care arhitectul, cel care gândeşte şi proiectează, o are cu cultura şi cu ceea ce înseamnă spaţiul cultural, muzeu, bibliotecă, arhivă, zonă publică de prezentare, nu numai a patrimoniului spiritual, ci şi a celui material. În 1929, primul muzeu de artă MOMA, Museum of Modern Art de la New York, a rezistat prin arhitectură într-un oraş care îşi adjudecă metrul pătrat cu o acribie teribilă. A rezistat pentru că a avut un arhitect foarte deştept. A rezistat şi Guggenheim-ul lui Lloyd Wright şi a dezvoltat o familie întregă de muzee foarte importante. Ce relaţie are arhitectul, care aparent nu serveşte patrimoniul, numai aparent, cu aceste carcase culturale viitoare? Este de la sine înţeles că una esenţială. Ce relaţie are arhitectul cu comanditarii acestora? Putem să introducem aici realitatea românească: în momentul actual, în spaţiul românesc, comanditarul care are bani şi ar putea să investească în cultură este rar întâlnit, dar se va dezvolta probabil mâine. Şcoala are proiecte pentru utilităţi culturale. Domnul rector poate să ne spună foarte multe în sensul acesta. Nu este vorba doar de proiecte de restaurare a spaţiului istoric. Domnul Polizu este un fel de „naş” al nu ştiu câtor zeci de asemenea proiecte. Genul acesta de restaurare are la bază în primul rând o gândire economică, nu este cu nimic mai prejos decât reşedinţa unui îmbogăţit de astăzi care a comandat arhitectului ce şi-a dorit. Sunt banii lui şi, la urma urmei, el hotărăşte şi altul execută. Este construcţia nouă, oare, de neglijată? Muzeele făcute de arhitecţii post decemбриşti sunt foarte puţine: un mic muzeu din Bîrlad, Muzeul de Ştiinţele Naturii de la Galaţi, frumos făcut, cele două muzee de la Bacău, de istorie şi istorie naturală şi cam atât. Mai sunt câteva muzee noi la Sângeorz Băi, un muzeu în care un sculptor a ştiut să aducă lângă el un arhitect deştept şi să asocieze apoi arta cu arhitectura şi cu etnografia. Produsul arhitectului este o investiţie pe termen lung, nu doar pentru generaţia lui. E o lucrare legată de bogăţie şi, în acelaşi timp, cu caracter public, pentru că el lasă în urmă nişte repere cu care o societate, o generaţie mai târziu se va afirma în spaţiul vecin sau în cel continental. Va putea să spună: aceasta este arhi-

Foto: Marina Mihăilă

tectura deceniului doi sau trei a acestui veac extrem de năbădăios! Arhitecții școlii și-au făcut intrarea în opera de restaurare alături de restauratori și istorici la 1900. Avem 100 și ceva de ani de experiență în direcția aceasta. Este o experiență extraordinară pentru o țărișoară ca România, cu care chiar putem să mergem foarte departe. Fără arhitect nu se poate imagina conservarea spațiului, nici a celui istoric, nici a celui natural, nu se poate imagina un acord echilibrat, o intervenție calificată și corectă asupra calității vieții generațiilor de azi și de mâine. Eu sunt foarte sigur că în anii care vin, pe măsură ce societatea se așează, pentru că este evident că trebuie să avem și un asemenea punct de vedere optimist, arhitectul va avea un rol hotărâtor în proiectarea generațiilor viitoare, dar nu de unul singur. S-a amintit în acest cadru de Dinu Teodorescu, un produs al acestei școli. Nu trebuie să uităm că toți acești oameni au făcut eforturi excepționale de a lucra în colaborare cu celelalte discipline. Dinu Teodorescu s-a școlit la Histria cu profesorul Condurache și a continuat în Italia cu Dinu Adameșteanu într-o manieră care l-a făcut celebru. Histria i-a fost ucenicia, la Gela, la Racuza și în zonele pe care le-a patronat Dinu Adameșteanu a atins apogeul meseriei. Astăzi, la Lyon sau nu știu unde în lume se dau ca doctrine rezultatele acestei școlarizări de început a lui Dinu Teodorescu. Avem, de la Horia Teodoru și până la Ștefan Balș, arhitecți care au creat doctrine, le-au dezvoltat, le-au impus public. Important este ca școala să le susțină în fața tinerei generații. Din această cauză am și propus domnului rector să facem anul acesta o expoziție la Muzeul Național de Istorie cu proiectele noi de muzee. Absolvenții dumneavoastră au făcut proiecte pentru sediul special de valorificare a patrimoniului de la Sighet și de acolo în jos în Dobrogea există peste 60 de proiecte de diplomă ale tinerilor arhitecți absolvenți. La acestea se adaugă proiectele de restaurare a unor spații istorice, care nu sunt cu nimic mai prejos, dimpotrivă cer un imaginar mai amplu, pentru că într-un spațiu istoric nu poți dărâma, nu te poți acomoda oricum, trebuie să introduci tehnica nouă care servește unor altor utilități într-un mod cu mult mai inventiv decât într-un spațiu pe care-l crezi tu de la început pe planșetă. Câteva idei aparțin lui Cornel Taloș care a vorbit puțin, a scris și mai puțin și a făcut foarte mult în muzeologie arătând ce poate să facă arhitectul. Cred că e momentul acum, chiar dacă nu avem o

Foto: Marina Mihăilă

comandă socială din partea ministerelor, al Culturii în primul rând, să găsim debușeuri în zona culturii, în zona spiritualității, cu toate dificultățile pe care le avem.

Virgil Nițulescu: În primul rând, vreau să felicit Departamentul de Sinteza Proiectării din cadrul Facultății de Arhitectură pentru inițiativa acestei sesiuni de comunicări. În al doilea rând, vreau să fac și o critică: cred că ar fi fost nimerit dacă erau invitați și oameni din afara profesiei, pentru că așa am avut senzația unei vederi unidirecționale. Tema este extrem de importantă. Înțeleg că în cadrul acestei profesii creative există un conflict între generații, nu neapărat cele de acum, ci și cele istorice. Cei care creează astăzi sunt în conflict cu cei care au creat în urmă cu 100, 200 sau 500 de ani.

Conflictul acesta este prezent mai mult decât în oricare altă profesie creativă. Muzicienii de astăzi nu au conflicte cu muzicienii din secolul al XVII-lea pentru că există loc pentru ascultat muzică peste tot, dar terenul pe care se construiește este finit și atunci pentru arhitect este frustrant să constate că opera sa, în care el crede, nu poate să capete o formă concretă pentru că se lovește de ceea ce au creat înaintașii săi în urmă cu foarte multe decenii sau secole. Sigur că această problemă nu poate fi rezolvată de o manieră radicală de nicio parte. Nici nu pot fi de acord cu cei care cred că fiecare generație are dreptul să facă tabula rasa cu ce au făcut înaintașii și să o ia de la capăt, așa cum nu pot fi de acord nici cu cei care susțin că trebuie să păstrăm fiecare cărămidă în forma în care a fost ea așezată pe pământ numai pentru că amintește de orașul secolului al XIX-lea. Dau ca exemplu cazul Bucureștilor. Cred că trebuie găsită justa măsură, care ține evident de aplicarea unor criterii de valoare care ar trebui însușite de o mare parte a cetățenilor. Dacă nu există un acord aproape general cu privire la ceea ce trebuie păstrat, restaurat, restituit, reconstituit și ceea ce poate deveni obiectul creației arhitecturale contemporane, va fi foarte greu să ne înțelegem între noi și să ne împăcăm cu trecutul și valorile noastre. Acest acord general social este foarte greu de obținut, ar fi nevoie de autorități publice înțelepte. În ceea ce privește autoritățile locale stăm foarte prost. Sunt, de regulă, oameni care nu înțeleg nici rostul patrimoniului și nici rostul creației arhitecturale de valoare. Urmările se văd în dezastrul urbanistic din

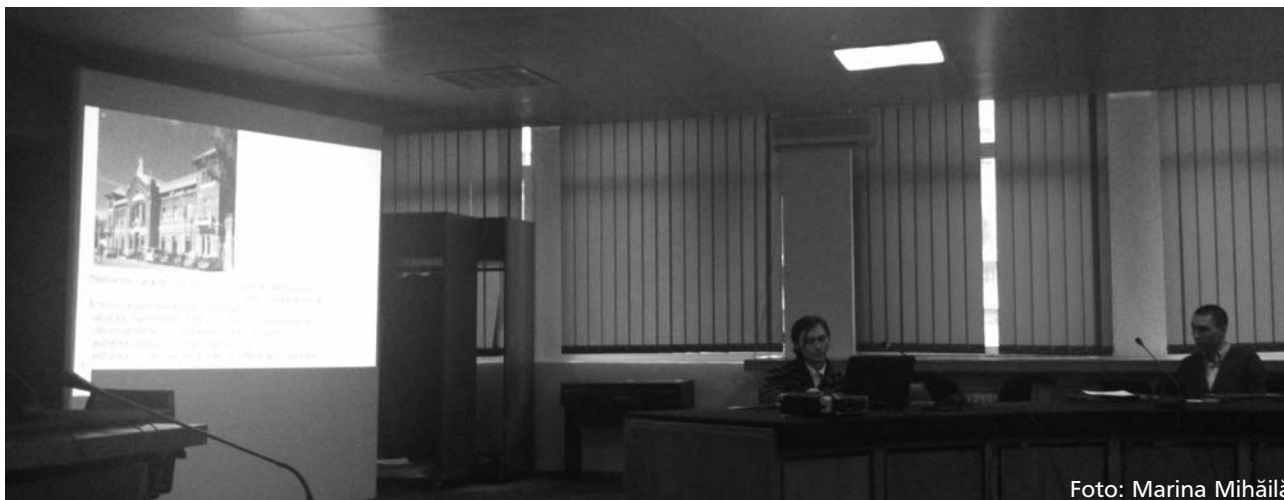

Foto: Marina Mihăilă

foarte multe locuri din această țară. De aceea, cred că această sesiune ar trebui reluată la un nivel mai amplu, poate chiar cu sprijinul celor două ministere de profil: Ministerul Culturii și Cultelor și Ministerul Dezvoltării. Poate că dacă am beneficia și de participarea unor persoane din afara profesiei arhitecturii, poate că am reuși să ajungem la un dialog mai eficient între cei interesați de ceea ce se întâmplă cu valorile de patrimoniu și cu creația arhitecturală contemporană. Pe lângă cele discutate aici cred că este loc și pentru intervenții din partea unor istorici sau istorici de artă, care au rolul lor în fixarea de repere culturale în peisajul urbanistic contemporan. Din păcate, cred eu, noi nu stăm prost numai în ceea ce privește păstrarea unor valori de patrimoniu, ci și în ceea ce privește creația arhitecturală contemporană. Poate că n-aș avea dreptul să judec niciuna dintre direcții, o fac însă ca simplu cetățean, ca om care observă orașul în care trăiește. Constat o neglijență față de trecut și față de prezent, nu doar a edililor ci și a concetățenilor mei. Din această perspectivă cred că noi, ca societate, avem mult de lucru. Sesiunea de comunicări începută în acest an poate să constituie un început de drum, poate că într-un târziu ministerul unde și dl. prof. Oprea și eu am lucrat mulți ani de zile, o să-și revină în simțiri și o să reorganizeze acele conferințe naționale inițiate de dl. prof. Oprea în anul 1983 și care au fost abandonate până acum în două rânduri. Sper ca acele conferințe naționale ale specialiștilor din domeniul protejării patrimoniului vor reuși să strângă laolaltă oameni din profesii foarte diverse pentru că această dezbatere este strict necesară și benefică, pentru arhitecți, istorici și specialiști în domeniu, deopotrivă.

Virgiliu Polizu: Eu cred sincer că pentru a realiza aceste deziderate ar trebui ca pregătirea să înceapă din școală. Produsul nostru, ca universitate, ar trebui să fie de cea mai bună calitate, măcar ca nivel de cunoaștere al acestui domeniu al patrimoniului. Sigur că nu toate produsele de arhitectură sunt de mare valoare, nici nu ar fi posibil, dar eu n-aș numi-o chiar criza arhitecturii. Suntem în criză, e adevărat, și e normal ca o criză economică să introducă și o oarecare stagnare a comenzilor de arhitectură. Multe din lucrurile pe care le vedem, însă, sunt exemple de arhitectură absolut încântătoare — sigur că nu toate, avem, din păcate, mai multe exemple rele decât bune. Nu le știm pe toate. Și totuși, arhitecții și studenții reușesc să ia premii internaționale, ceea ce

Foto: Marina Mihăilă

înseamnă ceva. Poate că suntem prea modești.

Mi-aș dori tare mult ca studenții și absolvenții noștri să fie cei care să preia moștenirea lăsată, de la Horia Teodoru până mai încoace spre Ioana Grigorescu, Nicolae Diaconu și chiar Jeni Greceanu. Avem o școală de restaurare care n-ar trebui să dispară, care nu e numai teoretică, ci practică, prin excelență. Rezultatele există, vezi restaurările făcute până încoace spre '90. Sigur că schimbarea unui sistem presupune și o oarecare așteptare până la definitivarea lui. Eu cred că suntem în această situație.

Revenind la cazul de la Cuhea, acolo a fost un arhitect care a făcut proiectul bisericii, intervenind lângă o mică bijuterie de lemn, la doar 30 de metri de monument. De noi depinde, de noi ca profesie, să corectăm ceea ce se pare că nu merge bine în domeniul patrimoniului și al arhitecturii, în general.

Vorbind despre muzee, avem câteva exemple de amenajări detestabile de muzee noi. Mă refer aici deopotrivă la înțelegerea arhitectului și a beneficiarului. Colegii au menționat aici exemplul Craiovei. Eu vă dau un alt exemplu, cel al restructurării Muzeului Ștefan de la Mănăstirea Putna. La acel moment de sărbătoare a anului Ștefan cel Mare, 2004, muzeul era, într-adevăr, îmbătrânit, dar noua amenajare interioară este detestabilă. Îmi pare rău pentru înaltul prelat de la Suceava care a coordonat direct montarea pieselor expuse. O lipsă totală de cunoaștere pentru tot ce înseamnă spațiu, obiect, lumină, climatizare. Ori noi n-am inspirat suficientă încredere — și mă număr printre cei care n-au inspirat încredere având în vedere relațiile mele cu înaltul prelat — dar sigur intențiile noastre nu răspund anumitor cerințe, chiar dacă vin din partea patriarhului nostru.

Cornel Talos: Aș dori să abordez mai multe probleme, dar pentru continuitate o să preiau o idee a domnului arhitect Polizu, cea în legătură cu atestatul de specialist sau expert în domeniul restaurărilor, la ce înseamnă restaurarea și știința conservării și restaurării monumentelor, la produsul universității noastre. Câte specializări, ce bagaj de cunoștințe presupune. Un absolvent al Universității de Arhitectură nu poate prelua un proiect de restaurare de monument: îi trebuie mai multe cunoștințe, care trebuie parcurse, însușite și respectate. Este oarecum ca în domeniul medicinei: nu poți să lași un medic generalist să opereze, pentru că specializarea

respectivă presupune cunoștințe specifice domeniului. În cazul arhitecturii, arhitectul specializat în restaurări obține ștampila și autorizația de expert doar dacă își însușește cunoștințele necesare. Și nu sunt puține. Nu știu câți din arhitecții absolvenți sau care nu s-au întâlnit niciodată cu un proiect de restaurare pot să abordeze și să interpreteze corect noțiuni de microclimat, de circulația umidității, de iluminat, noțiuni de depozitare, iluminare, ventilație a mediului muzeal. De aceea, nu pot fi de acord cu pro-punerea colegului meu, domnul Virgil Polizu. Etapele de însușire a cunoștințelor sunt absolut necesare, după care ar trebui să treacă printr-un filtru, o examinare de către experți, comisii specializate. Dacă îi pui în brațe unui arhitect o comandă de restaurare, o să veдеți că nu are cum să facă față. Am lucrat 11 ani numai în acest domeniu și alți 11 în proiectare de muzee. Era o singură întreprindere specializată în țară care, din anii '50 până în anii '70, cand am început eu să lucrez, a parcurs o școală și s-a specializat. În anii '90, acest institut a fost desființat și preluat. Se fac muzee și acum, am văzut niște muzee noi catastrofale.

Să mă explic. Pot să dau un exemplu: muzeul de istorie din Râmnicu Vâlcea îndeplinea condițiile esențiale necesare unui muzeu. Care sunt condițiile strict necesare? Nu amenajarea interioară sau mobilarea gândită de arhitect trebuie să fie vizibile și puse în valoare, ci exponatul. Sunt cazuri de muzee noi în care exponatele sunt retrase în spatele unor desfășurări de suprafețe vitrate, în care este expus mobilierul, gândit ca un obiect individual, iar exponatele reale sunt obiecte prost luminate, greu vizionabile. Și multe altele.

Sunt de acord cu domnul Virgil Nițulescu că cele mai multe întruniri între specialiști din domeniul arhitecturii și din domeniul monumentelor-restaurării, conservării și sistematizării, au loc în mediu strict profesional, de cele mai multe ori, fără participarea celor din domeniul administrativ, a oamenilor de decizie. Totul rămâne „între noi”, ca informație, ca deziderate. Oamenii de decizie din domeniu nu sunt specialiști. Ei trebuie informați de către noi, de exemplu, ar trebui să știe ce s-a petrecut aici în aceste două zile. Aceste expuneri, foarte importante unele dintre ele, rămân între noi și nu ajung ca informație la urechile celor care trebuie să decidă, care nu sunt specialiști, dar care trebuie să fie presați prin argumente. Orice organizare de asemenea întruniri de specialitate ar trebui să reunească experți și persoane cu drept de decizie sau de inițiativă în domeniu, în corectarea legislației de desfășurare a proiectelor, a finanțării și așa mai departe. Ceea ce domnul Polizu spunea mai devreme este foarte important: finanțarea unui proiect de restaurare este total diferită de cea a unui proiect de construcție nouă.

Viorel Hurduc: Evităm să spunem lucrurilor pe nume. Mult timp am crezut că din stoicism suferim și ținem durerea în noi, dar boala noastră este cauzată de două componente: monumentul și zona protejată. Monumentul a creat în jurul său o răceala care nu se vede cu ochiul liber. Eu ca arhitect, apreciez o restaurare, dar nu am pregătirea necesară ca să văd unde îi lipsește subtilitatea sau profunzimea. Problema noastră este, însă, înghețarea profesiei, nu a restaurării, ci a intervenției, a aspirației profesiei care este ca viața unui copil. Unui copil i se prezintă două personaje: unul bun, Moș Crăciun, și unul rău, bau-baul. Transpus la discuția noastră, zonele protejate sunt „bau-baul” și monumentele sunt „moș-crăciuni”. Nu știu dacă am ales exemplul cel mai elocvent, nu știu dacă există un corespondent real, dar cam așa stau lucrurile. Fiind patru ani președintele unei comisii, după părerea mea, singura instanță a arhitecturii și urbanismului în măsură să avizeze din punct de vedere urbanistic, am avut ocazia să văd mii de proiecte. Am văzut bau-baul? De ce? Nu pentru că școala nu a putut să-i formeze, nu pentru că școala e proastă. Școala este așa cum este, nu am calitatea să mă pronunț. Dar ea există, iar bau-baul ni s-a arătat tot de după niște uși ale școlii noastre.

Să revin la realitate. Mi-aș fi dorit ca aici să aibă loc o discuție în care oamenii să încerce să spună lucrurilor pe nume, cel puțin de ce suferă fiecare. Școala noastră formează chirurgi, nu diagnosticieni. Noi nu știm să diagnosticăm. Nu știm pentru că n-am fost puși în fața situației de a diagnostica. Noi știm să tăiem bine. Noi știm să fim chirurgi care, culmea, nici nu avem nevoie de echiparea celor din afară, pentru că tăiem cu bisturiul nu cu laserul. Avem o calitate deosebită: știm să facem chirurgie din orice, iar acesta este, vă asigur, meritul școlii, dar nu numai al ei. Este și meritul spiritului și al firii autodidacte a fiecăruia dintre noi. Atunci ce ne rămâne? Să ajungem într-o bună zi să ne ferim să mai operăm pentru că ne va fi frică să nu omorâm din start bolnavul? De ce? Pentru că ni s-a inoculat imposibilitatea de a opera. Asta vrem? Dacă ne uităm atent în istorie și revenim repede în zilele noastre, îmi permit să spun ca noi avem o arhitectură pe care o respectăm. Vorbesc despre calitatea iconică și iconografică a patrimoniului. Dar între ele este o mare deosebire. Una e un model, tablou respectat în unanimitate pentru calitățile lui, și una e în ramă. Și bunicul meu a fost în ramă, că îl iubeam eu, că era bunicul meu, dar pentru vecinul nu era nimeni, eventual avea calitatea că era un om la locul lui, dar n-a excelat niciodată printr-o anumită calitate. Îmi cer scuze. Așa e și arhitectura noastră de patrimoniu. În majoritate fotogenică, în sensul că strălucirea ei a impus o recunoaștere și o impresie generală de intangibilitate. Asta am reușit. Cum să facem atunci deosebirea dintre un monument și un cadru valoros? Eu aș vrea să vorbim, și invit pe toată lumea, despre o suferință pe care n-o mai putem învinge decât împreună. Și dacă vreți să vorbim punctual putem vorbi. Și am să vă spun și de ce miile de proiecte nu aveau calitatea cerută. Eram permisiv în speranța că totuși se va rezolva ceva. Nu vreau să fiu eu cel care închide posibilitatea dezvoltării, pentru că numai dezvoltarea și mersul înainte conduc la realizarea calității. Restricția niciodată. Ar însemna că suntem o formațiune aeriană de arhitecți. Noi nu facem decât lucruri strălucitoare, niște tabuuri recunoscute. Suntem niște simpli oameni care facem performanță în mers, care ne îmbunătățim stilul și cunoașterea... în mers. Asta se întâmplă cu noi. Și mă uitam la proiectele respective și îmi dădeam seama că nu adevăratul profesionist era cel care nu putea rezolva un caz, ci frica, inoculată fie din condiții de restricție, fie de cineva din spate care îi impunea să sară peste o barieră pe care el nu era în stare s-o sară cu proiectul lui, în sensul gabaritului, al încadrării. Nu pentru că arhitectul respectiv nu ar fi fost în stare. Nu vreau să dau nume, dar am văzut, de la stagii la arhitecți cu probitate profesională recunoscută, un același numitor comun: frica. Încet, să nu supărăm, încet, să mă încadrez, fie că era suflul rece în ceafă al investitorului, fie că în fața mea era toată poliția, acționam cu mare prudență. Asta era starea proiectelor și starea, în general. Vorbim de criză. Criza asta e invenția noastră. Este o chestiune psihică. Arhitectura nu are criză pentru că ea este conceptuală, ea ar putea să meargă. Tocmai acum e perioada în care arhitectul ar putea să facă performanță pentru că nu e nimeni în spatele lui. Cine o plătește? Crezul. Performanța nu se face din bani, se face din crez. Altcineva a spus că în condițiile de mare constrângere se naște performanța. Așa și este. Eu v-aș invita să discutăm despre boala noastră. Nu tot ce este calendaristic vechi este și valoros, cum a spus cu alte cuvinte domnul Nițulescu. De fapt ce ne lipsește? Discernământul real. Eu v-aș întreba: credeți dumneavoastră că absolut tot din ce se declară este valoros? Toți știu răspunsul. Nu se poate să se dezvolte un patrimoniu fără bani. Banii vin doar prin impunerea unor restricții. Cunoaștem poziția în minister, a politicianului care joacă rolul de decodor de cultură. Și atunci, care este politica noastră? Politica noastră este să salvăm ce este într-adevăr autentic în patrimoniul nostru. Este adevărat că nu am încă suficientă pregătire să deosebesc calitatea perfectă a valorii înmagazinate de cea care este mai puțin perfectă. Arhitectura de referință de la noi era în pas cu arhi-

Foto: Marina Mihăilă

tectura internațională a momentului. Ateneul Român, CEC-ul au fost arhitectura internațională a momentului și nu arhitectura noastră. Dar o respectăm pentru că este foarte valoroasă, pentru că autorii străini pe care noi astăzi îi recunoaștem pe bună dreptate, au făcut o mare performanță a timpului lor, au realizat niște construcții care parte din ele excelau chiar în comparație cu cele din țara lor de origine. Asta nu este similar cu arhitectura, ce ține de caracterul nostru. Noi uităm ușor câte suferințe a avut breasla noastră în anii 1900, când arhitecții români se uitau la Gottereau sau Louis Blanc. Se pare că perioada respectivă s-a desfășurat între calitatea imediată sau responsabilitatea pe care și-a luat-o Galleron. Peste noapte, toți Nouvelii vremii și-au asumat responsabilitatea și, astfel, producția lor de arhitectură a fost de cea mai bună calitate, și-au depășit măsura. Pe de altă parte, ai noștri — și o spun cu dragoste pentru ei, numai când mă gândesc la Cerchez, și mai înainte de Cerchez, la Orăscu — mă întreb ce au simțit oamenii ăștia. Însă înrăirea a condus la o calitate, a produs o arhitectură extraordinară. Nu se compară acea perioadă cu a noastră. Nu mai avem parte de un nou Galleron, suntem numai noi și nu putem să ieșim din impas pentru că noi suntem singurii vinovați.

Vina pentru ce se întâmplă azi nu aparține în exclusivitate nici politicianului, nici administrației, este și a noastră. Nu ei au dat restricțiile, nu ei au formulat legea 350 modificată și ordonanța 27. Noi le-am dat, sunt proaste și îngrăditoare. Ca om care vorbesc studenților, mi-e greu să le răspund când mă întrebă cum va fi mâine, pentru că ar însemna să le spun să aștepte și să se mai pregătească, pentru că există un arbitraj cumplit, creat tot de noi.

Boala este în afara monumentelor. Este ce a iradiat și a obstrucționat aspirația unor generații și, când spun asta, mă refer la București. București este cel mai viu oraș posibil din Europa. Dar mulți ignoră faptul că orașul a fost parțial distrus la începutul secolului al XIX-lea de incendii și inundații și reconstruit.

Virgiliu Polizu: Sigur că profesionalismul, discernământul nostru profesional ar trebui să se impună în fața celor de alte specialități care avansează alte criterii de evaluare pentru zonele protejate.

Nu Ministerului Culturii i se datorează această criză. Ministerul Culturii nu are în responsabilitatea lui zonele

Foto: Marina Mihăilă

protejate, ele revin altui minister, ceea ce este o greșeală. Dacă această politică nu se face unitar lucrurile o iau razna și suferim cu toții. Nu este vorba de monumente, vorbim de fapt de ceea ce înseamnă „existent” în diferite orașe, unde interpretările unor case sunt clar exagerate. În momentul de față, pentru un echilibru între cele două, cred că probitatea profesională a tinerilor noștri absolvenți, piața liberă și diferitele forme de avizare pot conduce lucrurile pe calea cea bună. Nu trebuie să interzicem accesul în acest domeniu al unor tineri arhitecți, pentru că am văzut arhitect cu multe atestate care se numea specialist și care a făcut niște orori — pot să dau și nume dacă este necesar — dar nici nu trebuie acordată o libertate absolută, fără restricții, nici în domeniul arhitecturii, nici în domeniul patrimoniului.

Ioan Oprea: La patrimoniu sunt 200 de oameni care servesc în momentul de față din punctul de vedere al arhitecților, cuprinzând grupul de lucru cu antreprize cu tot, dar monumente sunt 29000. De ce într-o școală de arhitectură nu creăm un institut al școlii pe probleme de patrimoniu? O școală are și menirea de a cerceta, de a pune documentația în ordine. Cred că ne este foarte greu astăzi, inclusiv tinerilor care își dau diploma, să umblăm după o documentare. Nu știu dacă în școală există un muzeu al arhitecturii — e totuși e cea mai mare școală de arhitectură din România.

Ștefan Scafa-Udriște: Dat fiind că menirea noastră este să ne ocupăm de tineri, nu avem voie să nu fim optimiști, trebuie să fim convingători și motivați. În ceea ce privește pregătirea academică, situația este sub control, spre deosebire de partea reală a proiectării și a exploatării, conservării și restaurării patrimoniului. Am solicitat de câțiva ani o nouă specializare care se numește restaurare și conservare. E o specializare nouă, e o școală nouă, ne-am gândit ca ea să aibă un loc pe măsură. Ne-am gândit la Sibiu cu toate că acest amplasament ridică dificultăți pentru noi. Este, însă, foarte important că avem o prezență în Ardeal într-o zonă cu un patrimoniu absolut deosebit. Este foarte important și în context european. Cu toate greutățile pe care le avem sub aspect financiar, costuri de cazare și deplasare, la care se adaugă timpul profesorilor care sunt obligați să meargă în fiecare săptămână să țină cursuri, am considerat că o astfel de cauză — o școală specializată pe

patrimoniu — în inima Ardealului, este meritorie. Ascultând puncte dumneavoastră de vedere, constatăm cu mare amărăciune că nu am avut un sprijin oficial administrativ. Primarul de acolo ne-a repartizat cu mare dificultate niște spații ce necesită consolidări. La anul o să iasă prima generație a acestei școli. Este un învățământ la nivel de licență, cu competențe în zona intervențiilor în sit, în șantiere, cu pregătire de diriginți de șantiere, cu posibilitatea de a urma și alte mastere mai departe. Am vrut să facem o specializare, dar legislația de care ne-am lovit, care este acum legată de atestatul de specialist / expert în istorie, cere ca acesta să fie arhitect, absolvent de universitate de arhitectură (cu diplomă de arhitect și cu o serie de cursuri post-universitare) care ulterior, în urma examenului de atestare, devine expert / specialist. Absolvenții acestui tip de specializare nu pot rămâne, după licență, doar la nivel de șantier de execuție. Ca să promoveze mai departe și să urmeze un drum către o proiectare de restaurare și conservare și să poată deveni specialist, va trebui să susțină un concurs de admitere la arhitectură, pe foarte puține locuri, cu o selecție foarte dură. Din cauza acestor greutăți, nu am putut organiza un drum mai rapid și mai fluent pentru cei care doresc să lucreze în acest domeniu. Întotdeauna ne-am pus problema pregătirii academice și în acest domeniu. Revenind la învățământul de arhitectură propriu-zis, profilat și susținut pe acest domeniu, trebuie să vă spun că, în pregătirea teoretică și de proiectare de specialitate, procentul din totalul orelor afectate pregătirii studentului-arhitect este de circa 25%: 15% cursuri obligatorii pentru toți absolvenții și 10% cursuri opționale pentru studenți care vor să urmeze această cale. Înaintea organizării acestei formări de restaurare-conservare, din dorința de a avea această specializare, școala a scos niște certificate de atestare a unor cursuri opționale în domeniul restaurării și conservării. Aceasta a fost o etapă premergătoare când absolventului de arhitectură care își făcea diploma în domeniul restaurării-conservării i se conferea de către departamentul de specialitate, în urma absolvirii, un certificat de atestare pe acest domeniu, ușurându-i-se astfel traseul către statutul de specialist/expert. A venit de curând momentul evaluării școlii în Comisia Europeană, unde ne-am expus învățământul în toate aspectele sale, inclusiv acest certificat suplimentar. El a constituit un foarte mare semn de întrebare din partea Comisiei Europene, care nu știa de ce natură este certificatul, pe lângă diplomă. Motivația nu a interesat și ni s-a impus ca Facultatea de Arhitectură să aibă un singur document recunoscut european, diploma de arhitect pe care o emitem. Din acel moment a dispărut certificatul, urmând ca cei care voiau să se formeze în domeniul patrimoniului să parcurgă traseul uzual stabilit de Ministerul Culturii, prin cursuri post-universitare, examene de atestare etc., după terminarea facultății. Această preocupare este de fond în procesul de învățământ și în special în activitatea de proiectare. Proiectul de anul IV, semestrul 2, are ca subiect obligatoriu intervențiile în situri constituite. Producția din ultimii ani a însemnat o sumă de proiecte interesante de arhitectură nouă, în zonele Republicii, Traian, în zona străzii Polonă, cartierului Berzei, zona Ștefan Mihăileanu. Toate aceste subiecte de proiectare au vizat patrimoniul și păstrarea unei identități arhitecturale în zonele de intervenție. Mai mult, tot la anul IV, școala de arhitectură a inițiat de circa opt ani o competiție internațională la care au participat multe școli europene, din Japonia, China, America de Sud, cu jurii internaționale de prestigiu și promovare în multe publicații din domeniu, ale cărei tematici au fost preponderent legate de acest subiect. Cel de-al doilea concurs s-a chemat "Forgotten Places", "Locuri uitate", o metaforă a acestei atitudini pe care vrem s-o insuflăm studenților, de a-și regăsi identitatea. Toate proiectele școlii noastre au fost plasate în București, depistând aceste locuri de pus în valoare prin arhitectură. Ceilalți concurenți au venit cu propuneri din orașele lor. Rezultatele acestui concurs au fost prezentate la Ateneul Român, fiind astfel aduse la

cunoștința publicului și administrației. Considerăm că prin acest concurs am ajutat la schimbarea unei viziuni. Penultimul concurs s-a numit "Provocările Presentului", una dintre acestea fiind și păstrarea patrimoniului. Concursul care se lansează în Europa peste două săptămâni, cu predări la sfârșitul anului, se cheamă, tot metaforic, "Upgrade", "Dezvoltare prin continuitate". Proiectele participante caută să găsească soluții de dezvoltare prin continuitate.

Sunt exemple prin care noi încercăm să insuflăm un anumit tip de atitudine absolventului nostru, educându-l în ceea ce privește valorile pe care le avem. Școala este preocupată de aceste lucruri. Aprecierile făcute, legate de documente oficiale pe zona patrimoniului, se datorează unei lipse de informare privind curricula școlii. Orientarea către această tematică a cursurilor și activităților de proiectare care se desfășoară în școală au fost neglijate în afirmațiile precedente.

Muzeul există la demisolul universității — mai multe săli specifice pentru cadrul arhitectural al clădirii, unde s-a organizat un cadru memorial al școlii, al profesorilor care figurează în prezentările de acolo. E important pentru o școală să își păstreze identitatea prin elementele de tradiție. Știam că pentru palatul Ghica se duceau tratative intense de transformare într-un muzeu al arhitecturii — nu știu cum va evolua până la sfârșit, cum și de ce s-a întrerupt. Dar o colecție necesară e prezentă în școală și primul contact al viitorilor studenți cu școala este prin acest muzeu, prin care îi conducem pentru un prim contact cu istoria școlii.

Virgil Nițulescu: Vroiam să spun două cuvinte à propos de muzeu, din păcate un proiect care mi-a aparținut a fost raportat din motive care au ținut de interesele de atunci ale Primăriei Generale a Municipiului București, în anul 2007. Era un proiect care viza o construcție pe terenul Ministerului Culturii și Cultelor, în spatele clădirii noi a Bibliotecii Naționale. Acolo trebuia să fie construit un muzeu al arhitecturii, într-o construcție realizată de Minister. N-a primit în timp util avizul Primăriei Generale, a existat și un proces cu primăria, câștigat, dar s-a schimbat guvernarea. Am mai încercat - un apartament pe care l-am cedat Uniunii Arhitecților doar pentru a găzdui obiectele pe care ar fi vrut să le utilizeze pentru un viitor muzeu. Nu știu ce s-a întâmplat cu apartamentul, dar trebuie ca proiectul să fie asumat de către statul român, nu de către facultatea de arhitectură — un Muzeu al Arhitecturii Naționale. Revenind la ce spunea mai devreme dl. Hurduc, într-adevăr, problema statutului zonelor protejate este complicată pentru că se merge de la o extremă la alta.

Sunt unii care într-o zonă protejată ar vrea să protejeze fiecare imobil așa cum a fost el realizat, sunt alții care ar vrea să demoleze tot. Este greu de găsit calea de mijloc. Probabil că încă nu sunt suficient de clare criteriile pentru zonele protejate. Din acest motiv, în București cel puțin, este dificil de lucrat în zona centrală pentru că, lăsând la o parte cartierele create după 1945, cam peste tot sunt zone protejate. Și de aici cele două interese contrare care duc la aceste atitudini extreme: ori demolăm tot, ori păstrăm tot. Nu se poate nici una nici alta. Probabil că aici va mai fi de lucru în ceea ce privește stabilirea unor criterii de către specialiștii Comisiei Naționale a monumentelor, dacă acești specialiști vor fi tratați cu tot respectul convenit de către conducătorii ministerului.

Adrian Crăciunescu: Să nu uităm că mai există și clase de protecție a monumentelor care generează aceleași dureri de cap. Și eu sunt de acord că titlul conține în esența lui conflictul care este și va fi: *Valori de patrimoniu și arhitectură contemporană*.

Există mult exces în a proteja lucruri care nu au nevoie de protecție atât de ridicată, dar cine are căderea de a pune diagnosticul și cine definește valorile? Până unde putem merge? Când trebuie să ne oprim? Aici este

Foto: Marina Mihăilă

boala zonelor protejate în momentul de față în București, după părerea mea. Faptul că ele sunt definite ca zone protejate doar ca un contur, un perimetru administrativ, care de multe ori are granițele aleatorii și căruia îi lipsește diagnosticul de care chirurgul trebuie să țină cont, faptul că le gândim și le considerăm tot timpul statistic (POT, CUT, cât se definește raza de protecție a monumentului, câți metri trebuie să te retragi, ca și când asta ar fi esența. Ce se întâmplă în interiorul zonei de protecție nu este bine definit, detaliat. Malraux a dat o lege în urmă cu aproape 50 de ani în acest sens - din fericire pentru ei, zonele de protecție sunt mult mai bine detaliate și acolo știi de la bun început către ce te îndrepti. La noi, există zone protejate, gen Eminescu, unde regulamentul de zonă prevede CUT = 6.

Viorel Hurduc: Este vorba de expertiză. Când am spus diagnostic m-am referit nu neapărat la titularul de proiect, ci la faptul că Universitatea de Arhitectură nu are o specialitate de diagnosticare efectivă; la fel și diagnosticarea în medicină, de aceea și suferim de tendința de a compara sănătatea cu cultura în cadrul discuției noastre, în diagnostic există și tratamentul preventiv, deci înainte de instalarea bolii, dar și previziunea și tratamentul dacă se dovedește că ești bolnav. Noi nu avem decât boala. Nu știm să aplicăm decât tratamente serioase, de ultimă instanță, fără a lua în considerare alternativele. Eu mă refer la expertiză, de fapt, la două expertize: instituția expertizelor care este Universitatea de Arhitectură, și personalitatea fiecăruia care este un expert. Zonele protejate au fost elaborate ca restricție și condiții regulamentare în Universitatea de Arhitectură, chiar dacă universitatea nu a declarat rolul de expert.

Eu la acea expertiză și acel diagnostic m-am referit. Nu sunt omul extremelor — e ca la grădinărit, mă scuzați dar compar mereu viața cotidiană cu viața profesiei noastre. Dacă vrem să vedem un trandafir, plivim toate buruienile din jur. Sunt omul aprecierii obiective a calității autentice de valoare de patrimoniu. Expertiza e cea care definește asta, cumulată cu profesie și cultură. Din păcate, nimeni nu are o formațiune completă, și atunci viziunea culturală o completează pe cea arhitecturală. Dar cu discernământ, nu doar cu romantism.

Adrian Crăciunescu: Eu sunt de acord că în definirea acestor zone protejate există prea multă parte romantică,

Foto: Marina Mihăilă

și domnul profesor o poate confirma. Eu însumi la un moment dat am făcut doua studii de declasare și a trebuit să mă lupt să declasez o construcție care în mod evident era o eroare grosolană, o casă care nu avea ce să caute acolo.

Viorel Hurduc: Faceți referire la niște indicatori spectaculoși, când spuneți CUT 6. Calea Victoriei are 5. Culmea este că absolut toată Calea Victoriei, până la declarațiile noastre, are CUT 5,5 din interbelic. Și, paradoxal, pe acela îl respectăm noi, pe cel care depășește. Nu spune nimeni extrema asta. Toată lumea apreciază și consideră că acolo e în regulă. În alte părți nu e în regulă. La 1900 nici n-aveam principii de sistematizare, doar Regulamentul Organic și eram pe 10m înălțime. Ne-a trebuit 100 de ani ca să coborâm din nou înălțimea la 10m. La 1935 aveam populația foarte mică, nici 700 000 de locuitori. Însă prin genialitatea oamenilor de atunci, am avut previziunea că peste 70 de ani vom avea dublu. Repet, nu sunt omul extremelor.

Trebuie să apreciem corect și la justa valoare, astfel încât prin prevederi legale monumentele să poată fi menținute cu respect și întreținute și, în același timp, viața orașului să meargă înainte.

Adrian Crăciunescu: Nu am reușit să discern cui acordăm încrederea și cine credeți că ar trebui să aibă capacitatea, instituțional vorbind, să-și asume răspunderea decretelor. Domnul profesor Polizu mai avea dreptate în legătură cu un punct.

În legătură cu legislația, dacă legea achizițiilor ar prevedea concursul ca obligație, nu ca posibilitate, și dacă Ordinul Arhitecților ar exercita mai multă presiune pentru ca instituția concursului să aibă totuși o prevalență, în cazul monumentelor și zonelor protejate ar fi esențial. Un concurs de soluție ar putea să excludă unele abuzuri „arhitecturale”, ar fi o cale de a rezolva niște probleme care pot fi contradictorii. Prin supunerea unui loc anume unui concurs în care se regăsesc opinii, există și jurii și se poate coagula mai mult decât o singură părere a celui care are comanda socială și economică de a întocmi un proiect într-un loc anume, mai ales un loc sensibil, s-ar rezolva mai multe probleme.

Voi încheia cu chestiunea muzeului. Există un semn de întrebare în ceea ce privește, de exemplu, Muzeul Țării

Crișurilor. Când Palatul Episcopal a fost retrocedat și s-a mutat într-o cazarmă austro-ungară, cumva pe ascuns, nu s-a organizat un concurs de arhitectură pentru amenajare, Ori, un concurs pe o legislație normală ar trebui să excludă această situație.

Cornel Talos: Vreau să aduc niște precizări. Caracterul de monument, clasa A sau clasa B, și de rezervație de arhitectură nu sunt niște alegeri aleatorii. Ele au la bază niște criterii. În perioada 1977-1999 am lucrat la Oficiul Patrimoniului Cultural al Municipiului București, perioadă în care am completat în jur de 130 de fișe de monument pe care le-am propus pentru a face parte din lista monumentelor istorice. Acest lucru implică o cercetare prealabilă a monumentului sau a zonei, ceea ce înseamnă completarea unei fișe pe două pagini cu o mulțime de date, elemente care caracterizau respectiva construcție propusă pentru a fi inclusă pe lista monumentelor. Era inclusă pe lista monumentelor dacă îndeplinea anumite condiții. Nu știu, la ora actuală, dacă aceasta fișă de monument există pentru fiecare monument inclus în lista monumentelor. Bănuiesc că o mulțime de monumente înscrise după 1990 nu au la bază această fișă întocmită de specialiști. Deci au fost incluse în lista monumentelor fără să aibă la bază înscrise aceste criterii care îi atestau calitatea de monument. Foarte multe sunt sigur că nu merită să ocupe locul în listă. Ele trebuie să aibă la bază o cercetare de specialitate, o fișă de diagnostic și abia după întocmirea acestei fișe poate să aibă calitatea de monument sau rezervație de arhitectură.

Virgil Nițulescu: Palatul Știrbei putea fi cumpărat, după cum bine știți, de către oameni care nu au fost de acord cu achiziționarea lui de către bugetari, dar statul român, după o analiză a posibilităților de utilizare a palatului, nu a considerat că se poate folosi într-un mod eficient. Până la urma a fost achiziționat de către cineva care i-a dat o utilizare, zic eu, corectă, și cred, respectuoasă față de monument.

Vreau să vă întreb, domnule Hurduc, cum a fost posibil într-o zonă protejată cum e Lascăr Catargiu (toată zona protejată) să apară ceea ce din punctul meu de vedere este o oroare (n.red. este vorba despre sediul Poliției sector 1). Nu știu cum a apărut într-o zonă protejată și cine a dat toate avizele necesare. Deci nu există nicio garanție că fiind o zonă protejată suntem scutiți de o arhitectură de proastă calitate.

Viorel Hurduc: Nu vreau să scuz calitatea demersului de acolo, dar există o situație la care ajungem fără voia noastră uneori: considerăm că dacă ne încadrăm în niște indicatori, reușim să respectăm zona. Nu este adevarat. Acesta este unul din exemplele cele mai nereușite, ca să folosesc un termen academic. Ce s-a întâmplat acolo ne va bântui probabil în viața noastră profesională, este un exemplu de cum nu trebuie să intervii într-o zonă protejată de valoarea bulevardului Lascăr Catargiu.

Adrian Crăciunescu: CUT 6 nu este neapărat un coeficient rău, doar că se gândește statistic. Nu se ține cont că acel CUT 6 înseamnă altceva pentru o clădire de arhivă și altceva pentru o clădire de birouri. Este un exemplu paradoxal: se încadrează în absolut toate condițiile de reglementare a zonei, dar rezultatul este clădirea în cauză.

Dan Marin: S-a amintit că regulamentul de zone protejate e prea restrictiv. Generic discutând, este un regulament care se referă la o zonă, nu la parcelă. Inevitabil, deci, fiind o aproximare globală, în condițiile neomogenității multora din aceste zone, în anumite situații, deci pe anumite parcele, indicatorii respectivi sunt prea mici, în altele sunt prea mari. Asta fără să ne mai gândim la interesele excesive privind valorificarea unui teren, care este un alt capitol la care ne vom referi mai târziu. Discutând în mod obiectiv, dacă vrem să respectăm respectele coerența caracterului recunoscut al zonei respective și luăm parcelă cu parcelă, după regulamentul pe zona respectivă, constatăm că există parcele la care s-a dovedit că ar fi trebuit ca indicatorii să fie mai mici sau, dim-

potrivă, mai mari. Acest regulament creat pe zonă ar trebui detaliat în anii următori — sunt totuși mii de parcele - și studiat apoi pe parcele, așa cum s-a întâmplat în orașe din străinătate. Nu știu dacă în România s-a făcut acest lucru. Am rămas la un nivel general care, inevitabil, are plusurile și minusurile lui. Peste acest defect intrinsec al regulamentului pe care l-am și recunoscut, pentru că am fost de multe ori puși în situația asta în comisia de la primărie, există încă un element important: de câțiva ani, cam de prin 2004-2005, Bucureștiul, în special, a devenit un fel de paradis al speculatorilor imobiliari, lucru posibil din cauza legislației românești parcă în mod intenționat gândită în acest fel: există un regulament al municipalității pe care orice privat vine și îl schimbă cum vrea el sub deviza dezvoltării orașului. Acesta a fost și unul din motivele pentru care în urma unui audit al legii urbanismului făcut de o echipă de experți francezi de la ministerul echipamentului din Franța, legea urbanismului a fost modificată și s-au mai temperat niște prevederi legale. Este evident că pentru un speculator de terenuri un regulament de tipul acesta este constrângător. Întrebarea este ce dorește statul român. Dorește să transforme România într-un coș de gunoi pentru ideologiile urbanistice care în alte părți au fost de mult aruncate sau nu? Statul român înțelege prin dezvoltare distrugerea patrimoniului istoric? Pentru că eu nu recunosc termenul de monument. Nu există decât patrimoniu istoric. E o prostie în România să se vorbească de monumente. Documentele internaționale vorbesc de patrimoniu arhitectural și urbanistic, nu vorbesc de monument. După legea noastră păstrăm monumentul și în jurul lui putem să facem aproape orice. Nu există conștiința faptului că un obiect declarat monument trăiește și cu contextul lui. În lege există teoretic această prevedere, în realitate ea nu este operațională. Există într-o mare măsură la un nivel absolut formal, pentru că în realitate ele nu operează. Protejat efectiv este doar monumentul. Și dovadă sunt lucrurile care s-au întâmplat în ultimii ani. Clădirile din jur pot fi demolate sau se pot face intervenții asupra lor de o manieră brutală fără ca legea să permită o intervenție.

Ideea de calitate arhitecturală nu există. O legislație de achiziții publice firească ar fi una în care investițiile publice în asemenea zone să nu fie făcute decât prin concurs, cum este în Franța, Austria, Germania etc., țări care știu foarte bine că pe termen lung prezervarea acestor zone aduce beneficii mai mari decât le aduc acum investițiile unor speculatori care construiesc la un preț și vând imediat la un preț dublu, așa cum s-a practicat în România.

Viorel Hurduc: Discursul acesta se poartă în profesiune — și nu există nimeni din afara profesiei în această sală. Noi îl înțelegem foarte bine, dar el este valabil pentru imobiliari. Să încercăm și un altfel de argumentație.

Dan Marin: La noi nu există conștiința faptului că un obiect declarat monument trăiește și cu contextul lui. În lege, există teoretic această prevedere, dar în realitate nu este operațională. Protejat efectiv este doar monumentul — ca dovadă, ce s-a întâmplat în ultimii ani, în care s-a intervenit în mod brutal pe clădiri adiacente unor monumente, fără a putea interveni asupra monumentului.

[Ca exemplu, librăria Cărturești. Șerban Sturdza a făcut un PUZ pentru strada Pictor Verona. Casa de alături, în care s-a extins acum librăria Cărturești, a fost cumpărată la un moment dat de un grup care vroia să o dărâme pentru a construi un bloc de birouri, și i-au propus și lui Șerban Sturdza să dărâme librăria. El a refuzat, iar ei au trimis la primărie o scrisoare amenințătoare care solicita schimbarea regulamentului de urbanism pentru zonă pentru că le afectează interesele comerciale. În final, casa a fost cumpărată de cei de la Cărturești. Dar ideea e că alături de casa lui Sturdza, o clădire la fel de frumoasă, care însă nu era pe lista monumentelor era amenințată cu demolarea pentru că afecta interesele economice ale unor investitori străini.]

Fie că vrem, fie că nu, arhitectura nu se face în abstract, ci și într-un anumit context — inevitabil, economic, politic, legislativ, și atunci trebuie ținut cont și de ele. Nu putem avansa dacă ne cantonăm numai la viziunea noastră de profesioniști.

Virgiliu Polizu: Mi se pare că unii dintre colegii noștri dramatizează. Dacă vorbim de zone protejate cred că ce ar trebui să stabilească adevărata zonă protejată. Iar intervenția în zona protejată ar trebui să fie la un nivel ridicat de profesionalism. Probitatea profesională, talentul, gradul de înțelegere, cultura celui care intervine într-o zonă protejată sunt foarte importante. Sigur că există pericolul de care vorbește Dan Marin și el se manifestă în fiecare zi și duce la niște rezultate uneori catastrofale.

Acea casă dată exemplul, acel „chipiu de polițist” de pe bulevardul Lascăr Catargiu este într-adevăr o apariție care a devenit posibilă datorită apartenenței de Ministerul de Interne. La momentul respectiv, după lege, lucrările Ministerului de Interne nu erau supuse nici avizării primăriei, nici avizării Ministerului Culturii în speță. Acum, din fericire, s-a renunțat la această măsură. Aș dori să-l întreb pe Dan Marin, care este membru în Comisia de Urbanism a primăriei și în Comisia Zonală București care aparține indirect de Ministerul Culturii: care sunt pozițiile, din nefericire divergente, între cele două comisii?

Readuc aminte acum un lucru care după doi ani de zile îmi dă dreptul să spun ce am spus și acolo: dați drumul la proiectul de protecție a Muzeului Curtea Veche ca să se poată interveni. Au apărut și proiectele care erau lucrări provizorii de protecție propriu-zisă, și iată că au trecut doi ani și acele ziduri au ajuns abia să poată sta pe verticală. Nu cumva „mai binele” e dușmanul „binelui”, cum se întâmplă în situația asta? Profesionalismul trebuie să se manifeste și la nivelul comisiilor, indiferent de ce minister sau formă administrativă aparțin ele. Mie mi se pare că sunt excese și la nivelul comisiilor.

Vorbea colegul nostru despre un studiu istoric prost interpretat în comisie — studiul care a însoțit un proiect al lui Dorin Ștefan pe zona Dorobanți — un proiect cuviincios care a venit în mai multe variante și care respectă tot ce înseamnă valoare arhitecturală în zona respectivă. Nu e dreptul comisiei de a pune în discuție calitatea estetică a arhitecturii, ci de a judeca un proiect în măsura în care el agresează sau deformează o zonă de valoare. Din păcate, nu întotdeauna discutăm pe această direcție.

Dan Marin: În ceea ce privește părerile diferite ale comisiei București și comisia de la primărie cred că ar trebui să discutăm pe cazuri individuale pentru că între timp comisia de la primărie s-a schimbat, comisia de la monumente este aceeași. Ar fi interesant să vedem mai multe cazuri care au provocat păreri diferite, dar mă voi rezuma la două. În primul rând, situația unui PUZ care a trecut de comisia de la primărie dar a fost respins de monumente — era un PUZ pe o parcelă în jurul căreia erau trei clădiri monument. Obiecția comisiei de monumente a fost că PUZ-ul e pe o zonă, acesta e doar PUD, deci la ora actuală se încalcă în mod sistematic legea practicându-se aceste PUZ-uri pe parcelă. Nu există așa ceva. Acel proiect nu trebuia să treacă de comisia de la primărie, nu pe motive profesionale, ci pur și simplu pe motive strict de legislație a documentației de urbanism în România. În ceea ce privește Curtea Veche, îmi aduc aminte de discuțiile din comisia București, unde au fost două motive de discordie. Necesitatea structurii propuse și procesul de degradare a monumentului respectiv. Ceea ce ne-a speriat pe unii dintre noi a fost masivitatea structurii care se implanta peste acele ruine arheologice. A fost și o problemă de arhitectură în ultimă instanță. [Dați-mi voie să merg mai departe cu discuția. În momentul respectiv, acea firmă, care se ocupa de instalații, făcea multe proiecte de restaurări — Parcul Carol, Cișmigiu, Herăstrău etc. Acum au dispărut, dar probabil, dacă se continua proiectul, urmau să dea în sub-

proiectare unor specialiști care doreau de la început să-și facă treaba.] Ce s-a mai discutat și până acum - importanța și responsabilitatea încredințării unor astfel de proiecte și legislația de achiziții publice. Cine ia aceste proiecte și cine își asumă răspunderea reală pentru aceste proiecte.

De exemplu, în Franța, nu cred că lucrările astea de restaurare ajung pe mâna oricui, ci numai a unor oameni foarte calificați care se ocupă de așa ceva. Dacă acordăm proiecte numai pe cifra de afaceri și pe capacitate tehnico-financiară, vom ajunge la dezastre. Din păcate, cred că s-a discutat de un concurs, au fost propuneri, dar nu s-a mai întâmplat nimic. Cel de-al doilea caz, de pe Dorobanți, studiul istoric, compus din două părți, mai necesita completare. Eu le-am atras atenția că la noi nu a ajuns în totalitate.

Cornel Talos: Mare parte din problemele care se ridică apar din lipsa de criterii. În ceea ce privește tot ce înseamnă rezervație de arhitectură, monumente de arhitectură, mare parte din criterii sunt aprecieri subiective, mare parte sunt fixate de neprofesioniști. De aici mare parte din conflicte și neînțelegeri.

Virgiliu Polizu: A existat un Institut Național al Patrimoniului, care a avut ca sarcină principală să facă marile intervenții, propuneri de intervenții legislative și criteriile de intervenție.

Ioan Opreș: Să fim puțin optimiști. Domeniile sunt extrem de deschise. Nu s-a discutat nimic nici în programul ăsta despre ce înseamnă restaurare în arheologie - avem un câmp imens de investit în arheologie, nu s-a discutat despre ce ar trebui să facem despre arhitectura de vilegiatură, n-am discutat despre arhitectura industrială. Este foarte mult de lucru pentru tinerii cărora cred că li s-a dedicat sesiunea și care sunt prezenți în număr mare și astăzi la dezbateri. Școala e un promotor important și influent în ceea ce privește noile direcții, inovațiile arhitecturale și echilibrul. Pentru că eu asta am clamat de la început, între nou și vechi este un mare dezechilibru. Nuanțele sunt de altă natură.

Foto: Marina Mihăilă

Georgică Mitrache: Optimismul domnului profesor Opreș este foarte tonic. Aș vrea să revenim la spusele domniei sale de la început, cu o nuanță: arhitectura contemporană — parte a patrimoniului arhitectural.

Discuțiile au fost foarte interesante, fierbinți pe alocuri. Vă mulțumim pentru participarea la masa rotundă și sperăm să ne revedem.